

Zemfira Məhərrəmli
yazıçı-publisist

Çevrəsində, ətrafında baş verən olaylara, ictimai-siyasi hadisələrə fərqli prizmadan yanaşmaq Qəşəm Nəcəfzadənin şeirlərinin səciyyəvi cəhətlərindəndir. Yaradıcılığının erkən dövründə də belə olub, indi də belədir. Tanınmış şair-publisist, AYB-nin "Azərbaycan" jurnalında poeziya şöbəsinin müdiri Qəşəm Nəcəfzadə çoxsaylı şeir, esse, hekayə və elmi-publisistik kitabların müəllifidir. Əsərləri türk, rus, ingilis, alman, polyak, fars, gürcü və özbək dillərinə tərcümə edilib. Tənqidçilər onun yaradıcılığını realist üsluba aid edirlər. Şairin son dövr yaradıcılığında epik, modern və metafizik şeirlər də üstünlük təşkil edir.

Onun yaradıcılığı barədə ədəbiyyatşünas alimlər, tənqidçilər müxtəlif vaxtlarda fikirlər söyləmişlər. Tanınmış ədəbi-tənqidçi, professor Vaqif Yusiflinin şərhələrindən birində oxuyuruq: "Q.Nəcəfzadənin bir şair kimi özünəməxsusluğundan söz gedərsə, bunu qeyd etməyi vacib bilirəm ki, hər bir şairi başqa bir şairdən ayıran, fərqləndirən, məxsusilik qazandıran cəhətlər olur. Fikrimizcə, Qəşəmin özünəməxsusluğunu onun bu bənzətmələr sərgisini xatırladan və assosiativ tənqiddən doğan bəzi şeirləri ilə yanaşı, "Ay Vətən!", "Öləndə, öləsən...", "Adam az qalır...", "Kəndə qayıdanda", "Qorxma" şeirlərini də xatırlatmaq lazım gəlir... Deməli, bənzətmələr müəyyən bir obrazın tam və dolğun təəcəssümünə xidmət edirsə, o zaman şeirdə konkret bir fikir də hasil olur."

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, müəllifin mövzu və problematikaya münasibəti fərqlidir, şeirləri və yaratdığı obrazilər bir-birinə oxşamır. Şair uğur-

Q.Nəcəfzadə: "Müharibəni hiss etdiyini kimi yaz..."

suzluğa, yol verdiyimiz yanlışlara, qüsurulara bəzən tənqidi münasibət bəsləyir, baş verənlər üçün özümüzə də günah, suç axtarır. "Ay Vətən!" şeiri bu baxımdan fikrimizə sübutdur:

Təndir çörəyini kökə elədik, Torpağını seçdik, bölgə elədik. Böldük səni tikə-tikə elədik, Bacın ölsün, anan ölsün, ay Vətən!

Göründüyü kimi, şair milli-mənəvi dəyərlərimizə, qədim adət-ənənəmizə biganə münasibətlə, məmləkətin yad əllərlə zaman-zaman bölgələrə bölünməsi, hissə-hissə, parça-tikə edilməsi, "Göyçə gölün Sevan gölüne çevrilməsi" ilə heç cür barışa bilmir:

Mən bilmirəm, axşam nədi, gün nədi? Qız-gəlinin əsir-yesir gündədi. Şuşam getdi, bir balam var, dinmədim, Mənim kimi balan ölsün, ay Vətən!

Birinci Qarabağ savaşında erməni canilərin ələ keçirdiyi yurd yerlərimizin dağıdılması, vıran edilməsi, mülki əhalinin, qız-gəlinin əsir-girov götürülməsi, Qarabağın incisi Şuşanın və digər şəhərlərimizin işğal olunması müəllifin yaralı misraları ilə izhar edilir. Şair Vətən oğullarını ayağa qalxmağa, düşməne dərslərini verməyə, haqsız öz qanlı əməlinə görə cəzalandırmağa səsləyir:

Al qılıncı, vur düşməni, bəl iki, Bu düşmənlər səni elə bölüb ki... İnnən belə şeir vaxtı deyil ki, Bu şeiri yazan ölsün, ay Vətən!

"Qarabağ şikəstəsi" şeirində isə müəllif düşməni tapdağında olan, nisgilli qürbət ömrü yaşayan Şuşamızın adının yeri gəldi-gəlmədi, müxtəlif işə müəssisələrinə, kafe-restoranlara verilməsi ilə heç cür razılaşıb, bunu bir aşağılama hesab edir. Vaxtilə "şahları diz çökdürən", kafirlərə təslim olmayan meğrur, vüqarlı, havası can dərmanı, büllürtək təmiz, şüşətək şəffaf Şuşamızın indi bu durumda qalması şairin üreyini didib-parçalayır:

Mənim Şuşamı hər şeyə bənzətməyin, Mənim Şuşamı bu qədər kiçiltməyin. Qoyun Şuşam qalsın Şuşalığında, Qoyun Şuşam qalsın şüşəliyində.

Zorla düçar olduğumuz qanlı savaşın həyatımıza gətirdiyi fəlakətlər, üzüntülər, insanların taleyinə vurulan zərbələr, sağlamlığını itirib şikəst olmuş insanların faciəsi şairi daim düşündürüb, bu ağırlı fikirlərini şeirlərində məharətlə poetikləşdirib. "Əlil arabası" şeiri fikrimizə sübutdur:

Əlil arabası ilə uşaq kolyaskası Yanaşı addımlayır... İndi təkər ayaqlar.

Qəşəm Nəcəfzadə "Tapşırıq" adlı şeirində isə Vətən oğluna xitabən itkilərimizin əvəzini çıxmaq, yurd yerlərimizi işğaldan azad etmək, müharibənin vurduğu yaraları sağaltmaq üçün məhz bu gün qətiyyətli addım atmağı tövsiyə edir. Şairin qanlı savaşları yenmək, "müharibə" sözünü Yer üzündən silmək üçün oğullarımıza verdiyi nəsihət qürurvericidir:

Bu döyüşdə Qırat yox, Dürat yox. Tankı sürməyi öyrən, oğlum, Tankı sürməyi öyrən!.. Bu döyüşdü, silahına uyuş bir, Düşməni çoxdu, silah birdi, qayıq bir. Avtomatın tətəyinə yığış bir, Dərə dilini öyrən, oğlum, Dərə dilini öyrən!

Şair illərdən bəri həsrət qaldığımız, zəbt edilmiş yurd yerlərimizin xiffətini, yamyaşıl, gül-çiçəkli kövşenində otladığı doğma kəndinə tamarzı qalan, sahibinə vəfalı atın timsalında belə çatdırır:

Ağbulaqlı Tahirin atı Gecənin birində Dönüb küləyə... Getdi ön cəbhəyə... Kimi dedi At doğulduğu kəndi görübmüş Yuxusunda.

At qayıtmadı, Yerinə bir şeir qayıtdı...

Qəşəm Nəcəfzadə Vətən mövzusunda, müharibə qurbanları haqqında bəsit, cılız, alınma sözlər doldurulmuş əndrəbadi şeirlər yazan şairciklərə üzünü tutub "Vətənimizi belə şeirlərlə kiçiltməyin, ya da qələminizi sındırın" deyir. Ana yurdumuzu belə bəsit şeir-

lərdən xilas etməyə, ağılla düşüncə yazmağa, uşaqlara həyatımızı zəhərləyən bu qanlı münaqişənin əsl mahiyyətini erkən yaşlardan doğru-dürüst anlatmağa çağırır:

Ayağınızla yox, Gözlərinizlə yerişin... Uşaqlara "düşməni" sözünü düşünmək kimi anladın.

Dünyada gedən bütün münaqişələrdə nifrət etdiyini, bu hərbi qovğalarının Yer üzündən silinəcəyi, həmişəlik bitəcəyi, insanların ölüm saçan müharibə kabusu ilə bir daha üzleşməyəcəyi günün arzuladığını dilə gətirən misraları da var Q.Nəcəfzadənin:

Mənə silah verməyin, Satıb kitab alacam... Şeir oxuyacam əsgərlərə səhərdən-axşamacan.

Məni müharibəyə aparmayın... Müharibəni oyunağa çevirəcəm...

Q.Nəcəfzadənin "Bir gecənin işi" adlı şeirini siyasi lirikanın dəyərli nümunəsi saymaq olar. Atəşkəs əldə olunsun belə, buna heç vaxt düzgün riayət edilməyən dövrə, münaqişənin qan-qada, hərbi qovğa mərhələsindən soyuq müharibə müstəvisinə keçdiyi bir zamana həsr edilmiş bu şeirdə Qarabağ dərdimizin çözülməsi ilə bağlı yaşanan çətinliklərdən söz açılır:

Biz Qarabağı öz əlimizlə aparıb ATƏT-ə nahaq verdik. İndi erməni verir, ATƏT verməz. BMT-yə nahaq dedik "dur bizə gəl", "gey təzə gəl..."

Bu şeirdə uzun illərdən bəri Dağlıq Qarabağ probleminin həllinə laqeyd yanaşan, birtərəfli mövqə tutan, bizi dolaşığa salan, azdıran yollar göstərməklə otuz il vaxt qazanan ATƏT-in Minsk Qrupunun məlum münaqişənin həlli ilə bağlı qətiyyətli addım atmadığı, BMT-nin dörd mühüm qətnaməsinin yerinə yetirilməsi üçün heç bir şey göstərmədiyi satirik dillə, kəskin sarkazmla nəzərə çatdırılır. Şair onu narahat edən, düşündürən "Avropa bizim üçün nə iş gördü ki?" sualına qeyzlə, rişxəndlə belə cavab verir:

Nə oldu, Avropa əlimizə güllə verdi, nədi? Yoxsa yaxamızdan medal asdı?! Dünyaya hay-haray saldıq, Qarabağı aparıb dünyanın ovcuna qoyduq... Dünya hələ də düşünür... Deyirəm: Aparıb necə müşkülə çevirdik bir gecənin işini...

Həmin vaxtlarda Vətən müharibəmizin, 44 günlük möhtəşəm Zəfər savaşımızın dağlar, deryalar boyda sevinci hələ yaşanmamışdı. Əgər belə olsaydı, Qəşəm Nəcəfzadə bir neçə sətir öncə misal gətirdiyimiz şeirinin son misrasındakı "bir gecənin işi" yerinə, yəqin ki, "44 günün işi" ifadəsini

yazardı. Zəfər savaşımızın səsi-sorağı dünyaya yayılan günlərdə, hamının Qarabağ cəbhəsindən gələn xəbərlərə diqqət kəsildiyi bir vaxtda şairin Artkaspi.az saytında "Müharibə ətirli şeirlər" adlı yazısı dərc edilmişdi. Müəllif qeyd edirdi ki, "ordumuzun qazandığı Qələbə, hər şeydən əvvəl, düşməne bir əxlaq dərslidir. Torpaqlarımızı azad etməyin məramında böyük bir mədəniyyət və əxlaq yaşayır. Döyüş taktikamızın sivil, ən müasir savaş texnologiyaları əsasında aparılması dünyaya nümunə kimi göstərilir. Mülki əhaliyə atəş açmadan irəliləyən döyüşçülərimiz düşmənin yalnız silah-sursat anbarlarını, döyüş texnikasını məhv edir. Döyüş əxlaqımız insanpərvərliyə, minillik mənəvi-əxlaqi dəyərlərimizə, haqq uğrunda mübarizəyə, gücümüz isə iqtisadiyyatımıza və dünyada apardığımız məqsədyönlü siyasətimizə söykənir."

Q. Nəcəfzadənin fikrincə, bu gün Zəfər şeirləri yazmaq vaxtıdır. Müharibə şeiri kampaniya xarakterli olmalıdır. Birinci Qarabağ savaşına zamanı bu qəbildən olan şeirlərimizdə kədər notu güclü idisə, ikinci müharibədə Qələbə əzmi üstündür və bu üstünlük müharibə şeirimizin canlı, orjinal yaranmasına xidmət edir. Çünki buradakı paralellik şeirdəki əzmkarlıqla, ordu coşqusu ilə üst-üstə düşür...

Müharibə şeiri yazmaq üçün sənğərin barit qoxusunu udmaq lazımdır, torpağın qoxusu burnuna dəyməlidir və sən sənğərdə əsgərlə birgə "olum" və "ölüm" həyəcanını yaşamalısən. Bax, onda şeirlərdən müharibə ətri gələcəkdir.

Şair söyləyir ki, "bu gün ordumuz nəinki Qarabağı, bütövlükdə Qafqazı müharibədən xilas edir. Hətta erməni də. Erməni erməniliyindən xilas etməyin zamanı gəlib. Müharibəni necə hiss edirsən-sə, eləcə, heç nə əlavə etmədən, ar-tırmadan, olduğu kimi yaz. İstər pasoslu olsun, istərsə pıçılı, fərq etməz. Olduğu kimi, hiss etdiyini kimi yaz. Gözəl alınacaq".